

Språkkonsulter & språkrådgivare bringar klarhet i språket

Är det okej att börja en mening med *och*? Vad kan du skriva i stället för det personliga *man*? Undrar du om det ska vara stor eller liten bokstav i början av ord som *västkusten*, *marknadsavdelningen* och *regeringen*? Eller funderar du på om du kan använda ordet *hen* i din text?

AV GUNNEL HAMMAR
gunnel@textetc.se

Gunnel Hammar har i många år arbetat som informatör. Nu är hon skribent och språkgranskare i det egna företaget *Text etc.* Hon är också andraårsstudent på kursen *Språkrådgivning och textvård* vid Linnéuniversitetet.

Frågor som dessa är det många skribenter som funderar över. Några som kan svara på frågorna och ge goda råd är språkkonsulter och språkrådgivare. De har som sin profession att arbeta med språk och text i olika former och faser, vilket innefattar så mycket mer än detaljfrågor om språket.

Att yrkesgruppen språkkonsulter och språkrådgivare finns är i grund och botten en fråga om demokrati och tillgänglighet. På 1960-talet inleddes att arbeta för att få bukt med den så kallade kanslislivenskan, som gjorde att människor hade svårt att förstå och ta till sig viktig samhällsinformation. I samma veva kom du-reformen, och det blev hårdare krav på myndigheter att skriva klart och tydligt. Mot slutet av 1970-talet startade den allra första språkkonsultutbildningen.

Begreppet *klarspråk* – att skriva ett vårdat, enkelt och begripligt myndighetsspråk – härrör från

samma tidsperiod. Många av de första språkkonsulterna arbetade just på myndigheter med att förenkla lagtexter och brev till medborgare.

Att arbeta med textgranskning är centralt för språkkonsulter och språkrådgivare. Det handlar om att anpassa texter till olika typer av läsare och situationer.

Granskningen av texter kan göras på fyra olika nivåer:

Nivå 1 Korrekturläsning med kontroll av sådant som stavning, böjning, skiljetecken och meningsbyggnad.

Nivå 2 Bearbetning av texten också med hänsyn till syfte och mottagare, vilket innebär kontroll av ordval, innehåll, stilnivå samt textens flyt och tydlighet.

Nivå 3 Även granskning och ändring av disposition, rubriker och layout.

Nivå 4 En omfattande bearbetning för att anpassa texten för ett nytt syfte eller en ny målgrupp. Texten skrivs om.

Det finns också språkkonsulter och språkrådgivare som arbetar med utbildning – till exempel skraddarsydda kurser i skrivande och klarspråk. De kan också coacha skribenter enskilt eller i grupp, utforma informationsmaterial, hålla i språkprojekt och arbeta fram policyer och riktlinjer för myndigheter och företag. De kan

Två olika utbildningsvägar

Examinerade språkkonsulter har utbildats sedan 1978, då den första språkkonsultutbildningen startade i Stockholm.

Språkkonsultutbildningar finns också i Lund och Umeå, och sedan förra hösten utbildas språkkonsulter även i Göteborg.

På Göteborgs universitet går studenterna först en tvåårig grundutbildning, som ett tredje år kan kompletteras med en specialinriktning mot redaktörsarbete, eller arbete med flerspråkighet respektive engelska språket.

Vid sidan av språkkonsultprogrammen finns sedan några år en utbildning som ger liknande kompetens. Det är kursen **Språkrådgivning och textvård**, som ges på Linnéuniversitetet i Växjö. Denna utbildning är på totalt 60 högskolepoäng. Till skillnad från programmen, som går på helfart med normala undervisningsformer, studerar språkrådgivarna på deltid och till stor del på distans. Kursen fungerar i många fall som en vidareutbildning för yrkesarbe-

tande i kommunikationsbranschen. Här finns till exempel informatörer, journalister, redaktörer, lärare och copywriters, och det finns de som är anställda såväl som egna företagare.

Att kursdeltagarna redan är yrkesverksamma var också tanken när kursen startades 2008. De kursansvariga ville skapa ett alternativ till den gedigna men långa språkkonsultutbildningen, som inte passar lika bra för dem som har utbildning och yrkeserfarenhet i botten och därmed redan har hunnit skaffa sig språklig och kommunikativ kompetens.

Krävs skriftfärdighet

För att bli antagen till utbildningen krävs för både programmet och kursen mycket god skriftfärdighet och utpräglad språkkänsla, vilket testas genom ett omfattande urvalsprov. För att läsa språkrådgivning och textvård krävs också minst 30 högskolepoäng i ett språkvetenskapligt eller annat kommunikationsvetenskapligt ämne, och för språkkonsulter med engelsk inriktning även förkunskaper i engelska.

vara anställda på myndigheter, organisationer och företag, men även arbeta som frilansare med uppdrag från till exempel reklambyråer, förlag, översättningsbyråer, universitet och högskolor.

Det ligger kanske nära till hands att tänka att den här yrkesgruppen har något av Språkpolis (med stort S!) över sig. Och visst är det en samling språksäkra och språkkunniga personer som hamnar i den här yrkesrollen. Men som så ofta annars ger ökad kunskap också insikter om att sanningen inte alltid är så enkel. Det handlar inte enbart om att göra rätt och fel i språket.

Ofta är det situationsbundet vad som är »en bra text«. Återigen: Vem ska läsa, och vad är syftet? Mottagaranpassning är ett viktigt begrepp, och för att åstadkomma detta krävs att texter ses i ett större perspektiv.

Det handlar också om att vara medveten om vad språket, i stort som smått, kan signalera. Ett icke ändamålsenligt språk som innehåller svåra ord, krångliga meningar och en snårig struktur kan skymma sikten för textens budskap.

Även små detaljer som stavfel (och språkpolisens fasa: särskrivningar) kan, om de blir många, påverka hur en text tas emot. Och det viktigaste i slutändan är ju ändå att texten landar väl hos den som ska läsa den. ■

Yrkesföreningar för nätverkande och fortbildning

Språkkonsulterna har sedan länge en yrkesförening som heter **Ess (Examinerade språkkonsulter i svenska)**. Språkrådgivarna har nyligen startat **Föreningen språkrådgivning och textvård**, för att marknadsföra och utveckla professionen.

Yrkesföreningarna ordnar konferenser om språk, som i vissa fall är öppna även för icke medlemmar. Språkrådgivarnas förening har bland annat varit med och arrangerat konferenser för forskare och yrkesverksamma, som ger möjligheter att nätverka och utbyta erfarenheter.

Språkforskarna får input från de yrkesverkssammans verklighet, och de yrkesverksamma får ta del av färsk forskning om språkets utveckling, läsbarhet, språkvård, klarspråk med mera.

Länkar

<http://sprakkonsult.se/>

<http://sprakradgivning.se/>